

80. YILDÖNÖMÜNDE TÜRK DEVRİMİNİN TÜRKİYE'NİN SİYASAL EVRİMİNDEKİ YERİ

Prof. Dr. Özer Özankaya

ODTÜ ve Bilkent Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Özet

Bu incelemenin önerisi, 80. Yılına ulaşan Türk Devrimi'nin ve onun ürünü olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, 21. Yüzyılın gereklerini karşılayan bir uygarlık tasarımı niteliğinde olduğudur. Sosyalizmin çöküşünün kapitalizmin zaferi olmadığını anlaşılması ve Yeni Dünya Düzeni denilen şeyin, insanlığın 4/5'inin yaşam koşullarını olağanüstü kötüleştirdiğinin görülmesi ile birlikte, kapitalizm ve sosyalizm'den başka nitelikte bir Uygarlık Tasarımına gerek bulunduğu gittikçe daha açık olarak görülmesi ile birlikte, Türk Devrimi'nin, uygulanabilirliği de kanıtlanmış böyle bir *Üçüncü Yol* niteliği taşıdığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk Devrimi, uygarlık tasarımı, Atatürk, Kemalizm, Yurtta Barış Dünyada Barış.

The Place of the Turkish Revolution at the 80th Anniversary in Turkey's Political Evolution

Abstract

This study intends to show that the Turkish Revolution and its chief product, the Turkish Republic, realized eighty years ago under the leadership of Atatürk presents a "project of civilization" proper to meet the aspirations of mankind for freedom, peace and prosperity for all. As the horrifyingly destructive effects of what is generally called globalization prove, everyday anew, that the collapse of socialism should not be mistaken as a victory for capitalism, the need for a new project of civilization becomes more and more compelling, while the systematic set of ideas upon which the Turkish Revolution and Turkish Republic were based together with its consistent applications under Atatürk's leadership are perceived more and more as to constitute the golden key in the way of building up a free, egalitarian, peaceful and prosperous social and world environment.

Keywords: The Turkish Revolution, Project of civilization, Atatürk, Kemalism, Peace at Home and Peace in the World.

80. Yıldönümünde Türk Devrimi'nin Türkiye'nin Siyasal Evrimindeki Yeri

I. GİRİŞ: BİR "UYGARLIK TASARIMI"NA DUYULAN GEREKSİNİM

A. ÖNERME

Bu incelemenin temel önermeleri şunlardır: a) Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce ve eylem önderliği altında gerçekleşen Türk Devrimi, 80. Yılında çağdaş Türk toplumunun kuruluşunu ve çağdaş Türk kültürünün biçimlenişini en derinden etkilemekte süregiden tarihsel olaydır; b) Çünkü Türk Devrimi, düşünsel içeriği ve gerçekleştiriliş yöntemi ile bir "uygarlık tasarımı (projesi)" niteliği taşımaktadır ve bu niteliğinden dolayı 20. yüzyılın geniş kapsamlı bir çok devrimsel atılımları içinde tek başarılı olanıdır. Etkilerini tartabilmek için bu özelliklerini gözönünde bulundurmak gerekir (OZANKAYA, 2002).

Uygarlık Tasarımı Nedir?

Bir insan toplumunun bağımsız varlığını koruyabilmesi için devlet, aile, eğitim, ekonomi ve üstün değerler kurumlarının, çağın bilim, sanat ve teknolojisinin elverdiği en ileri düzeyde kurulup işlenmesini sağlayan ilkeler dizgesine uygarlık tasarımı diyoruz. Türk Devrimi bütün bu alanları "çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkmak" ülküsüyle temelden çatıya yükselen bir yapı kurarcasına kurmaya girişmiştir. Batı'dan alınmış düşünceleri, yansılacağı bir tutumla, geriden izleyen ardçı bir devinim değil, Batı'ya da örneklik edecek, öncü nitelikte bir devinimdir. Yalnız düşünce önermekle kalmayan, bu düşüncelerin uygulanabilirliğini kanıtlayan ve uygulamasının sorumluluğunu da üstlenen bir devinimdir.

Bu özellikleriyle Türk Devrimi, *uygar insanlığın özlemini çeke geldiği demokratik toplumsal düzenin hem siyasal ve ekonomik, hem de ulusal ve*

uluslararası düzeydeki gereklerini, tutarlı bir biçimde karşılayabilecek niteliktedir. Bu nedenle, en azından Atatürk'ün dediği gibi, "üzerinde dikkatle durulmaya değer" bir uygarlık tasarımı önerisidir.

Önce bir durum saptaması yapalım:

"Küreselleşme" ya da "Yeni Dünya Düzeni" olarak adlandırılan dünya koşullarının yaldızları kısa zamanda dökülünce¹, insanlığın iç ve dış sömürüden arınmış bir toplumsal yaşam özleminin karşılanmaktan uzak olduğu görüldü.

İnsanlık hâlâ insan ve yurttaş hak ve özgürlüklerini, hem siyasal ve düşünsel, hem de ekonomik ve toplumsal içeriği ile gerçekleştirmenin özlemi içinde bulunuyor. Ne kapitalizmin, ne de marksizm ya da sosyalizmin bunu gerçekleştirebilecek nitelikte olmadığı görüldü. Sosyalizmin başarısızlığını kabul edişinden sonra ise kapitalizmin tam bir dogmatik tutumla kendisini tek geçerli uygarlık düzenlemesi olarak sunmaya koyulması, insanlığın karşısında bulunduğu özgürlük ve gelişme sorununun ne denli büyük olduğunu gösteren bir durumdur. Bu bağlamda olmak üzere, insan hak ve özgürlüklerinin, özgürlük düşmanlarınca kötüye kullanılarak işlemez kılınmasına olanak bırakmayacak bir düzenlemeye duyulan özlem de süregidiyor.

Uluslararası ilişkilerin, Atatürk'ün belirttiği gibi, "başka ulusların haklarına saygılı ve kıskançlıktan, açgözlülükten, kinden arınmış", çifte ölçülülükten (ikiyüzlülükten) temzilenmiş bir yapıya kavuşturulması; "ulusların yaşamı tehdit edilmedikçe savaşın cinayet sayılması" ve böylece silahlanma yarışının sona ermesi yine uygar insanlığın karşılanamamış bir özlemi olmakta süregitmektedir.

Nükleer enerji, otomasyon, genetik mühendisliği, elektronik iletişim .. gibi etkinliği sürekli artmakta olan çağdaş bilim ve teknolojinin de insan hak ve

1 Bu konuda toplumbilim, ekonomi, siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, demografi... alanlarında o denli çok araştırma verileri birikmiş bulunuyor ki, artık örneğin *Le Monde Diplomatique*'in herhangi bir sayısında "küreselleşme" denilen dönemde ulusların toplumsal ve kültürel kurum ve değerlerinin nasıl çöktüğü, soygunların her türlüşünün nasıl azdırıldığı, yöresel ve iç savaşların nasıl kışkırtıldığı, dünyanın ucuz hammadde ve işgücü kaynağı, hazır pazar durumuna getirilen en büyük bölümünde nüfusun 4/5'inin nasıl acımasız düşük ücretlerle çalıştırılarak inanılmaz ölçüde yoksullaştırıldığı olgusunun sayısız yeni kanıtlarını bulmak olanaklı. Küreselleşme denilen uluslararası ortamın dizgeli bir açıklaması için bknz: (GEORGE, 1999).

özgürlüklerine, uluslararası adaletli bir barışa uygun biçimde kullanılmasının sağlanması, insanlığın yine başta gelen özlemlerinden biridir.²

Uygar insanlığın 150 yıldan beri denediği kapitalist ve sosyalist-kollektivist uygarlık tasarımlarının hiçbirinin insanlığın genel durumunu özgürlük, barış ve gönence ulaştıramamış olması, yine aynı dönemde yüz milyonlarca insanın önderi gibi görünen nice siyaset adamının ardında düş kırıklıkları, yıkımlar ve tiksinti bırakmasına karşın Mustafa Kemal Atatürk'ün, hem ulusunun hem de tüm uygar insanlığın eksilmeyen değerbilirlik, saygı ve sevgi duygularını elde etmeyi başarabilmesi, gerçekleştirdiği devrimin bir uygarlık tasarımı niteliği taşıdığı önermesini ortaya atmayı ve irdelemeyi haklı kılmaya yeter, kanısındayım.

B. AYNI DEĞERLENDİRMEYİ YAPAN YABANCI DÜŞÜNÜRLER

Atatürk'ün "*Türk Devrimi, uygar insanlığın üzerinde dikkatle durmasına değer bir hareketin adıdır.*" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, 1959: 53). değerlendirmesini doğrularcasına, Türkiye Cumhuriyetinin ve ona dayanak olan Atatürk ilke ve devrimlerinin böylesine bir uygarlık atılımı değerinde olduğunu gören ve belirtenler yalnız biz Türkler değiliz. Aynı değerlendirmeyi yapan yabancı bilim, sanat ve siyaset adamları da pek çoktur.

Bunlara yalnızca bir kaç örnek verelim:

Fransız düşünürü Georges Duhamel, *La Turquie: nouvelle puissance de l'Occident* (Türkiye: Batı'nın yeni Gücü) adlı kitabında Türk Devrimi ve onun önderi için şunları yazmıştır:

"Ne Cromwell, ne Robespierre, ne Lenin ve ardından gelenler, önderlik ettikleri ulusu bilim felsefesi, düşünme yöntemi, kısacası geleceğini değiştirme yoluna götürmeğe kalkışmamışlardır... Türkiye Mustafa Kemal'in itmesiyle kendisine yalnız becerikli işçiler, teknisyenler ve mühendislerin yeterli olmadığını, tersine, işlere asıl yön veren bilim filozoflarına, yöntem kurucularına gereksinimi bulunduğunu kavradı. Mustafa Kemal, böylece, bütün insanlığın içinde çırpındığı uygarlık bunalımının temel sorununa, yani çağdaş bilimin sağladığı güçlü teknolojinin nasıl

2 Bu konudaki düşüncelerimi daha ayrıntılı olarak "*Sosyalizmin Çöküşü Kapitalizmin Zaferi Değildir,*" (CEM Yayınevi, 1998) ve "*Yeni Dünya Düzeninin Dökülen Yıldızları*" başlıklı incelemede yayınlamış bulunuyorum. *Düşün* dergisi, Sayı 11, s. 26 - 30.

kullanılacağı sorununa en geçerli yaklaşımı getirdi." (Atatürk'e Saygı, 1969: 246-48).

Alman Proefsör Herbert Melzig, *Kamal Atatürk: Untergang und Aufstieg der Türkei* (Kemal Atatürk: Türkiye'nin Çöküşü ve Yükselişi) adlı kitabında şu değerlendirmeyi yapmıştır:

"Yeni Türkiye Atatürk'le yalnız islam anlayış ve görüşlerini değil, aynı zamanda Avrupa'nın düşünme biçimini de aşmıştır. Türkiye bir dürüstlük, içtenlik ve gerçekçilik politikası gütmekte ve bu yüzden tepkilere, başarısızlıklara uğramamaktadır. Bu politikanın kendinden öncekilere benzer taraflı olmadığı gibi taklidi de yoktur." (Atatürk'e Saygı, 1969: 331).

Arjantinli siyaset bilimcisi Blanco Villalta, Atatürk üzerine yazdığı biyografide şu saptamayı yapıyor:

"Atatürk insanlık tarihinin kaydettiği zafer taklarının altından, asıl olarak bütün zamanların en büyük komutanlarından biri özelliği ile değil, bir ulusu bağımsızlığına kavuşturup yeni, çağdaş ve gönençli bir devlet kurucusu niteliği ile de değil, asıl olarak siyaset kuramının en büyük filozoflarından biri olarak geçmiştir. Atatürk, insanlığın geleceği için geniş olanaklar içeren bir siyasal plan katkısında bulunmuştur: ortaya attığında tümüyle devrimci nitelik taşıyan bir düzen; ekonominin yönetiminde temel sorumluluğu devlete veren ve devleti, zorunlu ve yararlı olduğu ölçüde ekonomiye karıştıran, ama onun ötesine de geçirtmeyen, ekonomik ve toplumsal nitelikte bir siyasal düzen; ve yöneticilerini seçmekte, kendi düşüncelerini benimsemekte, vicdani inançlarında tam anlamıyla özgür olan ve seçim hakkına sahip bulunan bir ulus yarattı." (VILLALTA, 2000: XIII).

Sovyet sisteminin dağılıp dönemine yön veren Mihail Gorbaçev de, Moskova'da yaptığım bir saat süren görüşmede, kendi savunmasını Atatürk'e dayandırıcasına şu değerlendirmeyi yaptı:

"Atatürk neden haklıydı biliyor musunuz? Her teori, modellerle ve tezlerle suç işlemektedir. Bu modeller, gerçek hayata empoze edilmektedir. Komünistler, Lenin ve bolşevikler olumlu sloganlarla geldiler: "Toprak köylüye, fabrikalar işçiye, kölelere özgürlük, halklara barış!." Bunu elde etmek için de diktatörlük yolunu seçtiler. Bu ise totaliter düzen ile sonuçlandı. En önemlisi, halkı önceden hazırlanmış şemaya itmemektir. Bunlar, günah sayılır. Onlar üzerlerinde belirli bir dönemin beyaz sayfasını taşımaktadırlar... Atatürk belli bir şeyi kendisine dogma olarak kabul etmemiştir. Atatürk yeni ve genç bir topluma belli bir yön vererek, kendine özgü bir yolda yürümesini değil,

toplumun istediği bir rejimi bulmasını istiyordu. Toplumu belli bir yöne itme gibi bir eylemi Bolşevikler düzenledi. Onlara göre bu yön doğrudur. Gerçekte Bolşevikler toplumu komünist model içine soktular. Bu komünist model, totaliter rejimin oluşmasına ve devrim ilkelerinin yok olmasına neden oldu. Halk bu ilkelere inanmıyordu. Bu konuda Mustafa Kemal Atatürk, akıllıca davrandı, ancak zamanı yetersizdi. Yaptıkları onun ne kadar büyük bir insan olduğunu gösteriyor. Atatürk'ün mirasına saygı göstermeye değer. Zira onun ilkeleri sadece Türkiye için değil, bugün karşımıza çıkan problemlerin çözümünde de önemini yitirmemiştir. Atatürk düşüncesi yaşanmadı. O sadece geçmiş değil, aynı zamanda gelecektir de." (OZANKAYA, 2000: 31-32).

Ünlü İngiliz düşünürü Raymond Williams'ın *uygar insanlığın demokratik bir toplum düzeni kurmada tıkanıp yerin neresi olduğuna ilişkin gözlem ve değerlendirmeleri de dikkatle incelenirse, hem neden insanlığın kapitalizmi de, kollektivist-sosyalizmi de aşan yeni bir "Uygarlık Tasarımı"na gereksinimini olduğunu görmek kolaylaşmaktadır; hem Atatürk önderliğindeki Türk Devriminin hangi özellikleri nedeniyle bu gereksinimi karşılar nitelikte olduğunu anlayabilmekteyiz; hem de Türk Devriminin neden kapitalist, faşist, komünist, teokratik düzen yandaşlarının hepsinin ortak saldırı hedefi yapıldığını açıklayabiliriz:*

"Genel bir planlamanın insanların yaşamını çok katı sınırlamalar altına sokabileceği yolunda derin kaygılar vardır ve bu nedenle genel planlamaya karşı küçümsenmeyecek nefret duyguları bulunduğu görülmektedir. Gerçi genel planlamanın olmadığı bugünkü durumda da insanlar bu kez başka bir düzenin, yani kör piyasa mekanizmasının türlü kısıtlama ve katılıkları altında yaşamakta, üstelik kaynakların boşa harcanması önlenemediği gibi, genel toplumsal-ekonomik gelişme de olabileceği ölçüde gerçekleşmemektedir.

Ne var ki bu noktayı görmek daha zordur. Ayrıca plansız yaşam, yapısı ve düşünüyapısı nedeniyle, bireylere özgür oldukları kanısını vermekte, birçok bakımdan bunu gerçekten sağlamakta, bu ortamda genel planlamanın sınırlamalarından daha çok ürkülmektedir. Genel planlamanın geniş bir kabul görebilmesi, hem alacağı biçimlerin usa uygun düşmesine, hem de yöntemlerinin özgürlük duygusuyla bağdaşmasına bağlıdır.

"Demokratik planlama" kolayca söylenebilen bir deyimdir; ama bunun nasıl işlediğini gerçekten bilen yoktur. Ekonomik planlamanın kimi ülkelerde elde ettiği göz kamaştırıcı başarıların da herhangi bir demokrasi uygulamasıyla bir arada olmadığı bilinmektedir. Demokrasi

ülküsü ile tüm yaşamı genel bir planlamanın denetimi altına sokmak tehlikesi arasındaki çelişkinin yol açtığı en büyük zarar da buradadır: çünkü böylece planlama yapmamak için geçerli gerekçeler bulmuş olduğumuz sanısına kapılmak kolay olmaktadır.

Oysa gerçekte temel bir planlama gereksinimi çok ivedi olarak ortada durmaktadır ve sorunlar, çözülmesi çok güçtür diye ortadan kalkmamakta, tersine daha da ağırlaşmaktadır." (WILLIAMS, 1961: 321).

Blanco Villata'nın, Atatürk'ün en büyük zaferi olarak "ekonominin yönetiminde temel sorumluluğu devlete veren ve devleti, zorunlu ve yararlı olduğu ölçüde ekonomiye karıştıran, ama onun ötesine de geçirtmeyen, ulusunu vicdani inançlarında tam anlamıyla özgür ve seçim hakkına sahip kılan ekonomik ve toplumsal nitelikte bir siyasal düzen" kurmuş olmasını göstermesinin anlam ve önemi, Raymond Williams'ın uygar insanlığın üstesinden gelemediğini belirttiği soruna ilişkin saptaması ışığında daha iyi anlaşılabilir, kanısındayım.

II. TÜRKİYE CUMHURİYETİNE BU DEĞERİ KAZANDIRAN ÖGE VE ÖZELLİKLERİ

Türk Devrimine ve Türkiye Cumhuriyeti'ne bu değeri kazandıran, böylece Türk toplumunda demokratik kültür ve demokrasi kurumları kuruluş gelişmesini sağlayan öge ve özellikleri nelerdir?

Bu soruyu yanıtlamak üzere, toplum yaşamının belli başlı her alanında kök salarak oralarda çağdaş Türk kültürünün ürünlerini yeşerten temel saptamalara bakalım.

1. "Uygarlık Tektir, Uluslar Değişiktir" Saptaması

"Ülkeler değişiktir. Ama uygarlık birdir. Ve bir ulusun ilerlemesi için de bu tek uygarlığa katılması gerekir. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Batı'ya karşı elde ettiği utkulardan dolayı kendini çok beğenmişliğe kapılıp Avrupa ulusları ile bağlarını kestiği gün başlamıştır. Bu bir yanlış idi. Bunu yinelemeyeceğiz." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri III, 1959: 68).

Türk Devriminin yönünü ve içeriğini belirleyen, Atatürk'ün düşünce dizgesi olduğu açıktır. Atatürk, Tanzimat'tan beri Türk düşünce yaşamına sokulan (ne yazık ki 1946'dan sonra Türk demokratik gelişimini saptırıp önünü kesmek üzere yeniden hortlatılan) sömürge ortamına özgü bilim dışı bir

düşünceyi düzeltmeğe özen göstererek Türk Devrimini yürütmüştür. O yanlış düşünce "Uygarlık ile kültür'ün ayrı şeyler olduğu" savıdır. "Uygarlık" kavramını yanlış ve kendince (keyfi) bir tanımla "teknoloji" ile sınırlandıran, "kültür" (hars) kavramını da yalnızca toplumbilimin "manevi kültür öğeleri" olarak nitelediği hukuk, ahlak, inanç, sanat gibi kurumlar ve değerlerle sınırlayan ve daha büyük bir yanlış olmak üzere bu iki tür kültür öğeleri arasında karşılıklı etkileşim bulunmadığını sanan bu sav, "Avrupa'dan teknik alalım, ama hukuk, eğitim, ahlak, inanç, gelenek, sanat ... alanlarında eskiyi sürdürelim." demektedir. Bütünüyle Tanzimat ve Islahat devinimleri Avrupa'dan hukuk, yönetim, eğitim ... düzen ve kurumları almaktan başka birşey değilken, halk yığınlarının eğitimsiz bırakılmışlığından yararlanıp bir yandan onları "Bakın dinimize özen gösteriyoruz" diye uyutmak, öte yandan gerçek ilerleme yandaşlarına karşı "Din elden gidiyor!" yaygarasıyla kışkırtabilmek ve dini çıkarları için araç olarak kullanmak biçimini alan, iç ve dış sömürgeciliğin hizmetindeki bu yanlış düşüncenin etkisiz kılınması, Türk Devriminin kültürümüze yaptığı başlıca katkılardan biridir.³

Atatürk, uygarlığın tek olduğu gerçeğinin kavranması önüne engel olarak çıkarılmak istenen bu "kültür - uygarlık ayrılığı" savını şu toplumbilimsel açıklamayla çürütmeğe özen göstermiştir:

"Uygarlığın ne olduğunu başka başka tanımlayanlar vardır. Bence uygarlığı kültürden ayırmak güçtür ve gereksizdir. Bu görüşümü açıklamak için kültür ne demektir, tanımlayalım:

"Bir insan toplumunun A- devlet yaşamında, B- düşünce yaşamında, yani bilimde, toplumbilimlerinde ve güzel sanatlarda, C- ekonomik yaşamda, yani tarımda, sanatta, ticaretle, kara, deniz ve hava ulaştırıcılığında yapabildiği şeylerin toplam bileşimidir.

Bir ulusun uygarlığı dendiği zaman, kültür adı altında saydığımız üç tür etkinliğin toplam bileşiminin dışında başka bir şey olamayacağını sanırım... Kuşkusuz her insan toplumunun kültür, yani uygarlık düzeyi bir olamaz... yüksek bir kültür, onun sahibi olan ulusta kalmaz, öbür uluslarda da etkisini gösterir. Büyük kıtaları kapsar. Belki bu bakımdan olacak, kimi uluslar yüksek ve kapsamlı kültüre uygarlık diyorlar. Avrupa uygarlığı, çağdaş uygarlık gibi... Özetle uygarlık kültürden baka bir şey değildir. Kültür kavramını, seciye (karakter) kavramına indirgememelidir." (İNAN, 1968: 278-79).

3 Bu konudaki görüşlerimi geniş biçimde *Toplumbilim*, CEM Yayınevi, 10. Basım, 1999, "Kültür" ve "Toplumsal Değişim" bölümlerinde, ayrıca *Türkiye'de Laiklik*, CEM yayınevi, 7. Basım, 2000, s. 136 - 138'de belirtmiş bulunuyorum.

2. Düşüncenin Önemi

Türk Devrimine 21. Yüzyıl için de geçerli bir Uygarlık Tasarımı değeri kazandıran, Türk kültürünün de demokratikleşmesini sağlayan bir başka niteliği, "düşünce"nin nesnel bir toplumsal etken olduğunu, dahası, eğer "alt yapı - üst yapı" diye bir ayırım işlevsel ise, "düşünce"nin "altyapı" ögesi sayılması gerektiğini kabul eden bir nitelik taşımasıdır. Adeta "*bilgi, beceri ve alışkanlıkları ile insan*" etkenini üst yapıda sayan ve bu nedenle diktatörlük yönteminde karar kılan marksist yorum yanlısından sakınırcasına, "insan"ı yapan ana ögenin eğitim, yani düşünce düzeni olduğunu görmüş ve eğitimin (düşüncenin) hem toplumsal ve siyasal, hem de ekonomik gelişme ve demokratikleşmenin bir kaldıraç olarak kullanılabileceğini, kullanılması gerektiğini göstermiştir. Evet, Türk Devrimi Türk Düşünce yaşamını demokratik özelliklere kavuşturan bir devrimdir. Türk ulusunda gönüllü olarak düşünce, değer ve tutum değişikliği başarmıştır.

"Bugün eriştiğimiz nokta, gerçek kurtuluş noktası değildir. ... Kurtuluş, toplumdaki hastalığı ortaya çıkarmakla ve iyileştirmekle elde edilir.

Bir toplumun hastalığı ne olabilir? Ulusu ulus yapan, aydınlatıp ilerleten güçler vardır: Düşünce güçleri ve toplumsal güçler... Düşünceler anlamsız, mantıksız, uydurmalarla dolu olursa, o düşünceler hastalıktır. Bunun gibi toplumsal yaşam akıl ve mantıktan yoksun, yararsız ve zararlı bir takım inançlar ve geleneklerle dolu olursa, kötürüm olur."

"Ulusumuzun siyasal, toplumsal yaşamında, düşünsel eğitiminde kılavuzumuz bilim ve teknik olacaktır. Bilim ve teknik için hiçbir kısıtlama ve koşul-koyma yoktur. Hiçbir mantıksal kanıtı dayanmayan bir takım geleneklerin, görüşlerin korunmasında direten ulusların ilerlemesi çok güç olur, belki de hiç olmaz."

"Yurdumuzu ... üçbuçuk yıl kirli ayaklarıyla çiğneyen düşmanı dize getiren başarının sırrı nerededir, biliyor musunuz? Orduların yönetiminde bilim ve teknik ilkelerini önder edinmemizdedir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 19598: 43).

"Bir toplumun kesinlikle bir ortaklaşa düşüncesi vardır. Eğer her zaman anlatılıp açığa vurulmuyorsa, bundan onun yokluğu sonucunu çıkarmamalıdır. O, gerçeklikte, kesinlikle vardır. Varlığımızı, bağımsızlığımızı kurtaran bütün hareketler, ulusun ortak hareketlerinin, isteğinin, kararlılığının açıkça ortaya çıkan yüksek belirişlerinden başka bir şey değildir." (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 1959: 197).

3. Mustafa Kemal'i "Atatürk" Yapan Düşünce

Mustafa Kemal, kendisini de bir düşüncenin ürünü ve uygulayıcısı saymıştır. Sofya'da askeri temsilcilik görevindeyken arkadaşlarına yazdığı bir mektupta şunları söylemektedir:

"Benim tutkularım var, hem de pek büyükleri. Ama bu tutkular, yüksek mevkiler almak ya da büyük paralar elde etmek gibi maddi emellere dayanmıyor. Ben, bu tutkuların gerçekleşmesini, yurduma büyük yararları dokunacak, bana da gerekli biçimde başarılmış bir ödevin canlı iç rahatını verecek büyük bir düşüncenin başarısında buluyorum. Bütün yaşamımın ilkesi bu olmuştur. Ona çok genç yaşında sahip oldum ve son soluğuma kadar da korumaktan geri kalmayacağım." (BORAK, 1998: 57-58).

Atatürk'ün son soluğuna değin bağlı kaldığı bu büyük düşüncenin ana öğeleri şunlar olduğunu görüyoruz:

aa) Bireysel onur ve gönenç ile ulusal onur ve gönenç ayrılmaz bir bütünlük oluşturur;

bb) Her ikisi de özgür ve bağımsız, yani ulusal egemenliğe dayalı bir ulusal-toplumsal düzeni zorunlu kılar;

cc) Bunun için bir ortak kimlik ekseninde demokratik ulusal birlik bilincine sahip olunmalıdır;

çç) Bunlar için de bilimsel düşünüş yaşama kılavuz yapılmalıdır. Mustafa Kemal'i Atatürk yapan, işte bu temel düşüncedir! Bu düşüncenin gereklerine dürüstlikle bağlı kalması ve onu tutarlılıkla uygulamasıdır, Mustafa Kemal Atatürk'ü bir uygarlık projesi sahibi kılan.

Atatürk'ten okuyalım:

"Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Ben ulusumun ve en büyük atalarımın en değerli mirasından olan bağımsızlık aşkı ile fethedilmiş bir insanım. .. Yaşamımın her aşamasını yakından tanıyanlar bu aşkı bilirler. Bence bir ulusta şeref, haysiyet, namus ve insanlığın varlığı ve sürekliliği, kesinlikle o ulusun özgür ve bağımsız olmasına bağlıdır. Ben kişisel olarak bu saydığım niteliklere çok önem veririm. Ancak bu niteliklerin kendimde varlığını ileri sürebilmem için, ulusumun da aynı niteliklere sahip olmasını temel koşul sayarım." (Bkz. KARAL, 1969: 165-66).

Mondros silah bırakması günlerinde, İstanbul'da Minber gazetesinde yayınlanan bir demecinde aynen şunları vurgulamıştı:

"Ben en iyi siyasetin, her türlü anlamıyla en çok güçlü olmakta bulunduğunu kabul ederim. En çok güçlü olmak deyiminden anladığım, yalnız silâh gücü olduğunu sanmayınız. Tersine, bu bence güç toplamını oluşturan etkinliklerin sonuncu-sudur. Bence en çok güçlü olmak, bilim bakımından,

teknik bakımından ve ahlâk bakımından güçlü olmaktır. Çünkü bu saydığım değerlerden yoksun bir ulusun bütün bireyelerinin en son silâhlarla donatıldığını tasarlasak bile, güçlü olduğunu kabul etmek doğru olmaz. Bugünkü in-sanlık toplumunda insan olarak yer alabilmek için, eline silâh almış olmak yetmez. ... Ülkemi ve ulusumu, pek iyi tanıdığım ve yoksun bulunduğumuz ilerlemeye eriştirebilmek için, huzur ve sükûn ile, ama kesinlikle özgürlük ve bağımsızlığı kurarak, çok sürekli çalışmak gerektiğine inanmış bulunuyorum."

4. Bilim İle Ulusal Egemenlik İlkesinin Özlerinin Aynılığı

Atatürk bu "büyük düşünce"yi Cumhuriyet Türkiye'sine iki ilke biçiminde temel yapmıştır:

- a) Egemenlik kısıtsız ve koşulsuz ulusundur!
- b) Yaşamda en gerçek yol-gösterici, bilimdir!

Atatürk'ün Türk toplumunu derinden etkileyen bu düşünce sisteminin önemli bir başka özelliği de, *ulusal egemenlik düzeninin meşruluk ölçütleri ile bilimsel yöntemin geçerlilik ilkelerinin birbirinin aynı nitelikte olduğunu* görmüş olmasıdır.

Bilindiği gibi 'bilim'in özü, onu güvenilir ve geçerli sonuçlara ulaştıran yöntemidir: araştırma ve gözlem yapma, doğru akıl yürütme ve sonuç çıkarma yöntemi. Hiç bir araştırma bulgusu, ne denli göz kamaştırıcı olursa olsun, onu elde etmeği olanaklı kılan yönteminden daha değerli olamaz. Bu nedenle Atatürk, gerçekte, "Yaşamda en doğru yol gösterici bilimdir" derken, gerçekte "Bilim yöntemidir" demektedir.

Bilimsel yöntemin geçerliliğini sağlayan ölçütleri nelerdir? Bunların demokratik yönetimin meşruluk ölçüleriyle aynı nitelikte olduğu görüşü neye dayanıyor?

A) Bilimsel yöntemin geçerlilik ilkelerinden biri "*nesnellik*"tir. Bu, olguları ve olayları, oldukları gibi, yani eksiksiz, artıksız, çarpıtmaksızın, saklamaksızın göz önünde bulundurmaya anlatır. Çıkarlarımıza, inanç ve kanılarımıza, alışkanlıklarımıza uygun düşmese de gerçek ne ise olduğu gibi gözönünde bulundurmak demektir. Günümüzün gelişmiş toplumları, bu temel ilke sayesinde bu düzeylerine gelmişlerdir. Yalnız toplum bilimleri için değil, fizik, kimya, tıp, mühendislik gibi doğa bilimlerinin gelişebilmesi için de nesnellik vazgeçilmez temel olmuştur. Örneğin daha 19. yüzyılda Fransız kimyacı Claude Bernard, "*Deney odasına girerken yalnız pardösümü değil, inançlarımı da kapının dışında bırakırım!*" diyordu. Çünkü gözlemleyeceği gerçek, inançlarına uygun düşmediğinde gerçeğe gözünü kapamak değil,

inançlarında gerekli düzeltmeyi yapmak gerektiğini görüyordu. İnsanlık daha önceki yüzyıllarda, yerleşik inançlara aykırı gözlemleri bağımsızca yadsımanın, araştırmaları yasaklamanın çok acı yıkımlarını, baskılarını yaşamıştı. Örneğin kilisenin inandığının tersine olarak dünyanın düz değil yuvarlak olduğunu, güneşin dünya çevresinde değil, asıl dünyanın güneşin çevresinde dönen bir uydu olduğunu gözlemleyen Galile, kilise mahkemesince ölüm cezasına çarptırılmış, ancak bu gerçeği inkâr ederek ve bir daha araştırma yapmamaya söz vererek canını kurtarabilmişti. Ama kişiliği alçaltılmıştı. İslam dünyasında basım makinesinin üçyüz yıldan daha uzun süre din adına yasaklanması, bugün tüm müslüman halkların içinde buldukları geriliğin temel nedeni olmuştur ve bunun etkisi hâlâ tam olarak giderilememiştir.

İnsan kişiliğine saygı, insan hak ve özgürlüklerinin güvence altında bulunması demek olan demokratik düzen de gerçeğe saygıyı, yani nesnellığı meşruluk ilkesi olarak alır: Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetine temel olan anlatımıyla söyleyelim: "*Ulusa ait işler, ulustan gizli edilemez!*" Ne bir inanç adına, ne bir siyasal görüş adına, ne bir çıkar adına, ne şu ya da bu kişi öyle istiyor diye gerçeklerin araştırılması ve kamuya duyurulması engellenemez. Böyle bir tutum demokratik düzende meşruluğunu yitirmek demektir. Örneğin bir ülkede işsizlik ya da pahalılık oranının ne olduğunu, gelir dağılımının nasıl olduğunu, hükümetin uluslararası ilişkilerde ne gibi yükümlülükler üstlendiğini ... araştırmanın engellenmesi, ya da kamu makamlarınca bu konularda gerçeğe aykırı bildirimlerde bulunulması demokratik düzenin meşruluk ölçülerine aykırıdır.

Gerçeğe bağlılık, yani nesnellik, aynı zamanda demokrasinin vazgeçilmez gereği olan uzlaşmaların güzelliğini de ortaya kor ve toplumsal barışa temel olur.

Türkiye Cumhuriyeti bilimsel araştırma ve incelemeleri de, kamu yararının araştırılıp tartışılmasını da özgür kılma temeli üzerine kurulmuştur.

B) *Gerçeğin hep somut olarak belirlediği*, yani yere ve zamana bağlı olarak az ya da çok değişik biçimlerde ortaya çıktığı olgusundan, bilimsel yöntemin bir başka geçerlilik ilkesi olan *araştırmacılık ilkesi* doğar. Ne denli yetkin olursa olsun, hiçbir bilimsel açıklama, konusunu oluşturan olayları her yer ve zamandaki belirişiyle açıklamaya yetmez. Bilim insanların hizmetinde uygulanmak içindir. Uygulama ise, kitapların anlatmaya yetmeyeceği ölçüde yerden yere, zamandan zamana değişiklikler gösterir. O nedenle yalnızca kuramsal kitap bilgisiyle insan hizmetinde başarılı işler yapmaya olanak yoktur. Hizmet nerede ve ne zaman yapılacaksa, o yerin ve o zamanın özel koşullarını gözlemleyerek kitaplardaki genel kuramsal bilgiler tamamlanmalıdır.

Bilim nasıl her zaman ve her yer için geçerli açıklama olamayacağı ilkesine dayalı ise, demokratik yönetim de kamu yararını sürgit açıklayacak herhangi bir doktrinya da inanç sistemi olabileceğini kabul etmez. Demokrasinin aynı zamanda laikliği zorunlu kılması bundan dolayıdır. Çünkü demokratik düzende değişmez yasa konulamaz. Türkiye Cumhuriyetinde insanlar arası ilişkileri düzenlemek üzere yasa yapmak yetkisinin yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunmasının gerekçesi budur. Bu meclisin belli aralıklarla yapılacak seçimlerle yenilenmesi zorunluğunun gerekçesi de budur. Çünkü her seçim, egemenliğin asıl sahibi olan ulus bireylerinin bir önceki seçimde yapmış olabileceği gözlem eksiklerini, değerlendirme yanlışlarını düzeltme hakkının kabulü demektir; ayrıca o seçimden sonra ortaya çıkabilecek yeni koşullar nedeniyle oyunu değiştirme hakkının da güvencesi demektir. Bundan başka meclis, -olmaz ya- seçmenlerin tümünün oyunu alan tek bir partinin üyelerinden bile kurulu olsa, değişmez yasa koymaya kalkışamaz, kalkıştığı anda meşruluğunu yitirir. Çünkü bu, egemenliğin asıl sahibinin iradesini kısıtlamak olur; vekil, asilin yerine geçemez. Asil de koşulların gerektirdiği yönde görüşünü geliştirmek, değiştirmek, yani "içtihat etmek" hakkına sahiptir. Bilim de, demokrasi de aynı şeyi gerektirmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti nasıl bilimin, gerçekleri sürekli değişimleri içinde özgürce gözlemleyebilmesi için medresenin yerine çağdaş üniversiteyi geçirdiyse, demokrasinin bu meşruluk ilkesini işletmek üzere devleti de laik kılmış, böylece devlet ve toplum yönetimi için herhangi bir tartışılmaz, dokunulmaz, kutsal doktrin ya da inanç koymaya kalkışılmasını bile önlemiştir.

C) Bilimsel yöntemi geçerli kılan bir başka ilke "*sorgulayıcılık*" ilkesi olduğu gibi, demokratik düzenin buna uyan meşruluk ölçüsü, Atatürk'ün deyişiyle "*Kamu yararının her gün, yeniden yeniyeye özgürce tartışılabilmesi*" ilkesidir.

Bilimsel yöntem, en iyi bildiğimizi sandığımız bir konuda bile zaman zaman bilgilerimizi sorgulamayı gerektirir; "acaba araştırmamı, gözlemimi, sonuç-çıkarma işlemimi doğru yaptım mı?" diye sorup o konuyu bir daha gözden geçirmemizi gerektirir. "Bakalım aynı konuyu benden bağımsız olarak araştırıp düşünenler, benimkine benzer sonuçlara varıyorlar mı" diye sormamızı zorunlu kılar. Ne bir din adına, ne bir doktrin adına, ne bir kişi adına bu sorgulamanın engellenememesi gereğini anlatır. Bize bilgi, kanı ve görüşlerimizdeki eksik ve yanlışları gösterenlere kızmak şöyle dursun, teşekkür duymamızı gerektirir. Eksikliğini, yanlışını gösterene yalnızca teşekkür etmek gereğini kabul eden, yalnız bilimsel düşüncedir; ne dinsel, ne de başka türden 'tek-doğrucu' görüşlerde bu bilinç yoktur. Günümüzün ileri ve güçlü toplumları, "Çok bilen çok yanılır" diyen bu sorgulayıcılık ilkesini yaşamlarına temel yapabildikleri için bu düzeye gelebilmişlerdir. Ünlü İngiliz düşünürü

Francis Bacon, daha 17.yüzyılda "Kati görüşlerle yola çıkanlar, çok geçmeden kuşkuların en koyu karanlığı içine düşerler" uyarısında bulunmuştu. Alman filozofu Lessing, "Kanat sormadan inanmanın ne değeri var?" demiş, O'nu izleyen Kant da her birey için bizzat denemenin, yoklamanın, sorgulamanın zorunluluğunu vurgulamıştı. Türkiye ise Osmanlı yönetimi altında Batı'nın uyanışı demek olan bu Rönesans, Reform, Keşifler ve Aydınlanma devinimlerinin tümünün dışında, bunlardan habersiz bırakılmıştı.

İşte Cumhuriyet, Türk insanını okullarda "Ne, nerde, niçin, nasıl, ne zaman?" diye sormaya alıştırmayı amaçladı; "kitaplar yazıyor diye, falanca büyük kişi buyurmuş diye, atalardan kalmış diye bir şeyi doğru saymamak gerektiğini" anlattı; 'Ben de araştıracağım' demeyi ve kimsenin ağızdan dolma tüfeği olmamayı bilmemizi istedi.

Bunun gibi toplum ve devlet yaşamında da, kamu yararının her gün yeniden yeniye özgürce tartışılmasının kurumsal ve eğitsel güvencelerini oluşturdu; farklı görüşte olan yurttaşları birbirleriyle barış içinde görüş alış-verişinde bulunmaya yönlendirdi.

Ve bütün bunları, 1930'lu yıllarda bir yandan faşizm ve nazizmin, öte yandan komünizmin estirdiği fırtınalar altında Batı Avrupa toplumlarının bile demokrasiye olan güvenleri sarsılıyorken, inançlı ve kararlı bir biçimde yaptı.

Ç) Bilimsel yöntemi geçerli kılan ilkelerinden biri de "*kullandığı kavramları açıklıkla tanımlama*" ilkesidir. Bilindiği gibi her dilde onbinlerce sözcük vardır. Ama toplum yaşamında, insanlar arasındaki ilişkilerde ırmaklar gibi akan bu sözcükler içinde az sayıda kimi kilit sözcükler vardır ki, bütün öbür binlerce sözcük bunların çevresinde dönüp dolaşırlar; bu kilit sözcüklere verilen anlama göre kendi anlamlarına kavuşurlar. İşte bu kilit sözcüklere kavram denir ve ilgili oldukları konunun özünü temsil ederler. Bilimsel açıklamanın geçerli olabilmesi kullandığı kavramların açıklıkla tanımlanmasına ve tutarlı olarak kullanılmasına bağlıdır.

Demokratik düzende de aynı açıklık ve söze-bağlılık temel bir meşruluk ilkesidir. Demokraside yönetime gelenler, verdikleri sözle bağlıdırlar. "Ben onu demek istememiştim"ya da "O gün öyle söylemem seçimi kazanmam için gerekliydi" gibi tutumların demokratik meşruluk ölçülerine sığar bir yanı yoktur. Siyasal partiler ve siyaset adamları ulusa verdikleri sözlerden de, yaptıkları işlerden de ulusa karşı sorumludurlar. Bunun için programlarının ve açıklamalarının her türlü belirsizlikten, değişik yönlere çekilebilir nitelikten arınmış olması zorunludur. Atatürk, Cumhuriyetin Onuncu yıldönümünde Türk ulusuna şunu söyleyebilmişti:

"Türk ulusu! Onbeş yıldan beri başarı sözü veren birçok sözlerimi işittin. Mutluyum ki, bu verdiğim sözlerin hiçbirinde ulusumun hakkımdaki güvenini sarsacak bir isabetsizliğe uğramadım!"

İşte demokrasilerde her yönetici her zaman aynı şeyi söyleyebilecek durumda olmalı, değilse görevini bırakmayı bilmelidir.

III. TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NE TEMEL OLAN KAVRAMLAR

Atatürk, Türkiye Cumhuriyetinin temel kavramlarına hem açık, hem de bilimsel tanımlar getirmiştir. Osmanlı Devletinin yıkılış döneminde yönetici ve aydınların kurtuluş yolları ararken içine düştükleri ve toplumu da içine düşürdükleri kavram kargaşasını, Atatürk, özellikle **ulus**, **yurt**, **kültür**, **uygarlık**, **özgürlük**, **laiklik**, **demokrasi** gibi temel kavramlara çağdaş ve açık tanımlar getirerek aşmamızı sağlamıştır. Bu kavramlara getirdiği tanımların, tümüyle "demokrasinin belirgin nitelikleri"ne uygun, bu bakımdan uygar insanlığa yol gösterici tanımlar olduğu da görülmektedir. Bu bağlamda "**ulusal toplum**" biçimindeki toplu yaşamın, hem tarih boyunca hep var olduğunu, hem de çağımızda en ileri toplumsal örgütleniş biçimi olduğunu vurgulamaktadır.

"Tarih, olgular, olaylar ve gözlemler, hep insanlar ve uluslar arasında hep ulusallığın egemen olduğunu göstermiştir. Ve ulusçuluk ilkesine karşı büyük çapta edimsel girişimlere karşın yine ulusluk duygusunun öldürülemediği ve yine güçlü olarak yaşadığı görülmektedir.

...

Ulusun, varlığını sürdürmek için bireyleri arasında düşündüğü ortak bağ, yüzyıllardanberi gelen biçim ve niteliğini değiştirmiş, yani ulus, dinsel ve mezhepsel bağlantı yerine Türk ulusluğu bağıyla bireylerini toplamıştır." (Bkz. KARAL, 1969: 165).

"Bir ulus varlığı ve hakkı için bütün gücüyle, bütün düşünsel ve maddi güçleriyle ilgilenmezse, bir ulus kendi gücüne dayanarak varlık ve bağımsızlığını sağlamazsa, şunun bunun oyuncağı olmaktan kurtulamaz. ..

Örgütümüzde ulusal güçleri etken, ulusal istenci egemen kılmak ilkesi kabul edilmiştir. Bugün bütün dünya ulusları yalnız bir egemenlik tanır: ulusal egemenlik. ..

Örgütümüzde işe köyden, mahalleden, yani bireyden başlıyoruz. Bireyler düşünen varlıklar olmadıkça, kitleler iyi ya da kötü yana

herkes tarafından yönlendirilebilirler. Kendini kurtarabilmek için her bireyin geleceği ile doğrudan doğruya ilgilenmesi gerekir. ..

Ulusun kesinlikle hükümeti denetlemesi gerekir. Çünkü hükümetler olumsuz işler yapar da ulus karşı koymaz ve hükümeti düşürmezse, bütün yanlışlık ve suçlara ortak olmuş demektir. ... Şunun bunun oynacağı olabilen uluslar, haklarını kavramamışlar demektir. Ve böyle bir ulus denetim altında bulundurulmayı hak eder."
(Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 1959: 11, 14.

1. Demokratik Toplumsal Kurumlar

Türk Devrimi bu anlayış ve ilkeler üzerinde devleti, aile kurumunu, eğitim kurumunu, ekonomi kurumunu ve üstün değerler alanını demokratikleştiren bir devrim olmuştur. Bunu da tutarlılık, dürüstlük ve içtenlikle yapmayı başarabildiği için, bir uygarlık projesi değerindedir.

A) Devletin demokratikleşmesi alanında yapılanlar şunlar olmuştur: laiklik ilkesinin devlete temel yapılması ve ulusal egemenliğin gereği olmak üzere saltanatın ve halifeliğin kaldırılması, ulus ve yurt kavramlarının demokratik içerikli tanıma kavuşturulması, hukuk devleti ilkesinin kurumlaştırılması, insanların uyruk olmaktan kurtarılıp, dil, din, mezhep, ırk ve cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin devleti kuran ve egemenliğin asıl sahibi olan eşit yurttaş konumuna yükseltilmesi; uluslararası ilişkilerde bağımsızlığı kısıtlayıcı her türlü bağın sökülüp atılması, başka uluslarla haklara karşılıklı saygı üzerine kurulu uygar ilişkiler geliştirilmesi.

B) Cumhuriyetin getirdiği aile kurumu, kadının *bütün değerlerin asıl yaratıcısı* olduğunu temel alan ilkeler üzerine kurulmuştur. Demokratikleşme için laikleşmenin vazgeçilmez olduğunun bilinci içinde, tüm yasalar gibi aile kurumunu düzenleyen yasa da dinsel kaynaktan bağımsızlaştırılmış ve Türk Medeni yasası kabul edilmiştir; aile içinde karı ile koca, erkek çocukla kız çocuk eşit haklara sahip kılınmıştır; kadın da kocasına karşı boşanma dâvâsı açmak hakkına kavuşmuştur; aile dışında da kadın, eşit yurttaş konumunun gerektirdiği tüm haklara sahip kılınmış, özellikle toplum yaşamında her mesleğe girme hakkı çağdaş devletin güvencesi altında gerçekleşmiştir. Kadının çalışma yaşamında eşitlik üzere yerini, payını ve saygınlığını elde etmesi ölçüsünde aile içinde de saygın bir yer tutabileceği, aile kurumunun ancak bu yolla gerçek anlamında sağlanabileceği kavrayışı, Cumhuriyet'in uygar insanlığa örnek yönlerinden biridir. Kız çocuğu olmanın bir eksiklik olduğu yolundaki çağdışı anlayışın ortadan kaldırılması, kadının da her mesleğin en ünlüleri, dâhileri arasına girememesi için hiçbir geçerli neden bulunmadığının temel alınması, aile kurumundaki bu demokratikleşmenin

özünü oluşturmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu alanda İsviçre gibi Batı Avrupa toplumlarına bile öncülük etmiştir.

C) Türk Devrimi, insanlığın tanık olduğu tek başarılı eğitim ve kültür devrimi oldu. Bu başarısının nedeni, "demokratik eğitim"i amaçlaması ve bunun gereklerini de tutarlı ve etkin biçimde yerine getirmesidir. Demokratik eğitimin zorunlu gereği eğitimde laikliktir. Bu sağlanmadıkça ne eğitimin içeriğini bilimsel ve demokratik kılmaya, ne de eğitimde fırsat eşitliği sağlamaya olanak vardır. Laik olmayan eğitim düzeninde her şeyden önce ulusun en önemli yarısını oluşturan kadın nüfusun eğitimden, bilimden, demokratik kültürden pay almasına olanak bulunamaz. Öte yandan ancak laik eğitim, Atatürk'ün belirttiği gibi *'ulusal kültürü uygar ilkelerle ve özgür düşüncelerle donatıp güçlendirebilir; korkutma temeline dayalı bir ahlakın ne bir erdem, ne de güvenilebilir bir ahlak olamayacağını ancak laik eğitim kavrayabilir.'*

Cumhuriyetin getirdiği bu demokratik eğitim kurumu sayesinde, 1930'larda Nazi Almanyasından kaçan çok sayıda bilim adamları da Atatürk Türkiye'sine gelerek çağdaş Türk üniversitesinin ve biliminin oluşmasına çok değerli katkılarda bulundular.

Laik devlet ve laik eğitim, Türk eğitiminin dilini de ulusal dil yapmayı, böylece Türkçenin arapça, farsça ve başka yabancı dillerin boyunduruğundan kurtulmasını sağlamıştır. Böylece bir yönetim, yasa, bilim, sanat ve teknoloji dili düzeyine ulaşabilen Türk dili, ulusal birliğin ve toplumsal dayanışmanın da başta gelen sağlam dayanaklarından birisi olabilmıştır.

Ç) Türk Devriminin ekonomi kurumuna getirdiği içerik, Atatürk'ün deyimiyle *"demokrasinin belirgin niteliklerine"* dayalı olduğu halde, 2. dünya savaşından, özellikle de 1950'den sonra pek az anımsatılmak istenmiştir. Çünkü dünya o gündenderi biri kapitalizmi, öbürü de marksizmi kendi bencil çıkarlarına kılıf yapan iki süper gücün yarattığı, nükleer dehşet üzerine kurulu soğuk savaş ortamında iki kampa bölünmüş, kapitalizm de, marksizm de birer dogma, yani eleştiri kabul etmez inanç gibi insanlığa dayatılmıştır. Türk Devrimi ise "devletçilik" olarak adlandırdığı kendi ekonomik düzen anlayışını, hem kapitalizmin hem de marksizm ya da sosyalizmin demokrasinin temel ölçütleri açısından özgür düşünceli ve tutarlı eleştirisi üzerine kurmuştur. Her iki düzenin birer "düş- kurgu"ya (fiction) dayalı olduğunu, kapitalizmin "yalnız başına yaşayan birey", marksizmin ise "bireylerden soyutlanmış devlet" düş-kurgusuna dayalı olduğunu gözler önüne koymuş, tek gerçeğin ise *"toplu halde yaşamak zorunda olan bireysel insan"* olduğunu vurgulamıştır. İşte bu toplu halde yaşamak zorunluğunda olan bireysel insanın hem kendi bireysel kişiliğini ilgilendiren çıkarlarını, hem de toplu olarak yaşamaktan kaynaklanan

toplumsal yararlarını bir arada gerçekleştirebilecek bir ekonomi anlayışı ortaya koymakla ve kısa ömrü içinde bunun çok başarılı uygulamasını yapmakla uygar insanlığa yine görkemli bir örnek vermiştir. Bu ekonomi anlayışı bir yandan, hem kapitalizmin hem de marksızmin 19. yüzyılın "mutlak yasa" yanılığısına düştüğünü vurgulamış, kendisi ise bilimin "görelî düşünme" ilkesini temel almıştır. Bu tutum, demokrasiye de çok değerli bir katkıdır; çünkü çağdaş bilim ve teknolojinin nasıl kullanılması gerektiği sorunuyla yakından ilişkilidir. Öte yandan demokrasinin ekonomik gereklerini göz ardı etmemekle demokratik düzene çok değerli bir katkıdır. Nitekim Türkiye 1950 yılında oy yoluyla, tam bir barış içinde iktidar değişimini gerçekleştirebildiyse, bunda Atatürk'ün ekonomik düzen görüşünün, henüz çok kısa bir süre uygulanabilmiş olmasına karşın toplumsal adalet, fırsat eşitliği, emek harcayanların gönenci gibi toplumsal barışın temel gereklerini yerine getirecek nitelikte olmasının çok büyük payı vardır. 1950'den buyana seçim yoluyla iktidar değişimini 1950'deki kadar barış içinde yapamamış olmamızda ve demokrasimizi üç kez silahlı güçlerimizin müdahale etmesine yol açacak ölçüde yolundan saptırmış olmamızda, 1950'den beri izlenegelen kapitalizme dayalı ekonomik politikanın hiç payı olmadığını söyleyebilir miyiz?

Atatürkçü ekonomi politikası ayrıca tüm az-gelişmiş ülkelere hem sömürülmekten kurtulmanın hem de "tam bağımsızlığın" altın anahtarını da sağlayacak değerdedir. % 0 enflasyonla % 5 büyüme hızı gerçekleştirebilen ve Türk ekonomisinin dışa bağımlılığını kısa zamanda önemli ölçüde azaltabilen bir ekonomi düzenidir.

D) Türk devrimi, yazı, dil, takvim, giyim, sanat gibi üstün değerler alanını da demokratikleştiren bir devrimdir. Türk dili yabancı diller boyunduruğundan kurtarılarak bir yönetim, bilim, sanat ve teknoloji dili olma olanağına kavuşturulmuş, böylece ulusal birliğimizin sağlam harcı olmuştur. Yeni Türk yazısı Türkçeyi doğru yazıp doğru okumayı ve böylece okur-yazarlığın, dolayısıyla aydınlığın hızla artmasını sağlamıştır. Ayrıca bu yazı, uluslararası ilişkilerde uygar dünyayla ilişkilerimizi ve uygar insanlık ailesinin saygın bir üyesi olmamızı çok kolaylaştırmıştır. Takvim ve ölçüm birimlerinin de uluslar arasında kullanılan birimlere dönüştürülmesi aynı etkiyi yapmış, ekonomik gelişmemizin önündeki yerellik engellerinin aşılmasını olanaklı kılmıştır. Şapka ve giyim devrimleri de, güzel sanatlar alanındaki devrimler de, biryandan uluslararası uygar insanlığın giyim-kuşamını alarak, güzel sanatlar alanındaki başarılarına katılmamızı olanaklı kılarak bu uygar insanlığın bir parçası olmamızı sağlamış, ama öteyandan da Türk erkeğine "şapka giyemezsin!", Türk kadınına "Saçının telini, ya da elini, kolunu, gözünü gösteremezsin!", Türk insanına "Tiyatro yapamazsın; müzik, resim, heykel, günahtır..!" diyen, Arapçayı ve Arap yazısını kutsalmiş gibi gösteren zorba ve

orta-çağcıl kafa yapısını yıkmayı olanaklı kılmıştır. Türk halkının kafasını, yazıda, dilde, bez parçasında, resimde, yontuda .. büyümlü bir etki olabilirmiş diyen ilkel anlayıştan kurtarıp özgürleştirmiştir.

2. Baltalama Girişimleri

Mustafa Kemal, hepsi bir bütün olan Kurtuluş Savaşını planlar ve yürütürken aşağıdaki temel saptamanın bilinciyle davranmış, devrim stratejisini ve taktiklerini bu bilinçle oluşturup uygulamıştır.

"Yaşam felsefesinin tuhaf bir belirişidir ki, her yararlı ve yeni şeye karşı kesinlikle bir güç çıkar. Buna bizim dilimizde 'gericilik' denir. İşte bu gericiliğin yok edilmesi için gerekli önlemleri önceden almış olmak gerekir" (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 1959: 63).

Her şeyden önce Kurtuluş Savaşının ruhunu *ulusal egemenlik* ilkesinin oluşturduğunu ilk olarak hükümdar hanedanının anlayıp ilk andan başlayarak ulusal kurtuluş hareketinin amansız düşmanı kesileceğini biliyordu.

Bunun gibi girişilen Ulusal Egemenlik devriminin sömürgeci Batı tarafından da çok olumsuz karşılanacağını, çünkü bize saldıran sömürgeci Batının ulusa karşı sorumlu bir devlet ve hükümet düzeninin, sömürü düzenini bir daha geri gelmemecesine sürüp ortadan kaldıracığını ve böylece bütün sömürülen uluslara gerçek kurtuluşun yolunu göstereceğini gördüklerini hesaba katıyordu.

SÖYLEVde bu bilincin pek çok örnekleri vardır.

Ulusal Savaş, dış saldırıya karşı yurdun kurtarılmasını tek erek saydığı halde, bu ulusal savaşın, başarıya ulaştıkça, aşama aşama ulusal istencin bütün temellerini ve biçimlerini (yani Cumhuriyet yönetimini, Ö.O..) gerçekleştirmesi doğal ve kaçınılmaz bir tarihsel akış idi. Bu kaçınılmaz tarih akışını geleneksel alışkanlığı ile hemen sezen hükümdar hanedanı, ilk andan başlayarak ulusal savaşın amansız düşmanı oldu ... (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 1959: 15).

Mustafa Kemal biri *uygarlık Batısı* öteki ise *siyaset Batısı* olmak üzere iki ayrı *Batı* bulunduğunu, bize saldıranın siyaset Batısı olduğunu da belirtmekteydi.

..Batının uygarlık sahibi halkları bize kendi yurdumuzda özgür ve bağımsız yaşama hakkını çok görmüyor. Ama sermayedarlarının yönetimindeki hükümetlerini bize saldırmaktan alıkoyamıyor.

.. *Anadolu, bugünkü savunmasıyla yalnız kendi yaşamına ilişkin görevini yerine getirmiyor, belki Doğuya yöneltmiş saldırılara bir engel çekiyor.*

Türkiyenin bugünkü savaşımı yalnız kendi adına ve hesabına olsaydı, belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiyenin savunduğu, bütün ezilen ulusların, bütün Doğunun davasıdır.

Bütün ezilen uluslar ezenleri birgün yok edecektir. O zaman dünya yüzünden ezen ve ezilen sözcükleri kalkacak, insanlık kendisine yaraşan bir toplumsal duruma erişecektir. Bizim ulusumuz da o zaman, bu amaca ulaşan uluslar arasındaki önceliği ile gerçekten öğünebilecektir (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri II, 1959: 21).

IV. SONUÇ YERİNE

İç ve dış sömürgeciliğin her türlüşünden gerçek kurtuluşu sağlayacak nitelikteki ulusal egemenlik yani cumhuriyet devrimine hükümdar hanedanının sömürgeciyle elele başlattığı engellemeler ve saldırı o gündenberi hep süregitmiştir. Bu kesim, Atatürk'ün önderliği döneminde sinmiş olmakla birlikte, Şeyh Sait ayaklanması, Menemen vahşeti örneklerinin gösterdiği üzere, Türk ulusuna gerçek demokrasi, yani özgürlük düzenini yaşatmamak niyetini hiç bırakmamıştır.

Bu sömürü niyeti, son elli yıllık çok partili dönemde laik düzene saldırı olarak belirmiş, saldırılar Maraş, Çorum, Sivas olaylarında, Cavit Orhan Tütengil, Muammer Aksoy, Bahriye Üçok, Uğur Mumcu, Turan Dursun, Ahmet Taner Kışlalı cinayetleri ve Hizbullah barbarlığında olduğu gibi çok kanlı biçimler de almıştır. Ama Cumhuriyete saldırı, asıl olarak ulusal egemenlik kavramı çoğunluk diktatörlüğü anlamına gelecek biçimde kötüye kullanılarak yürütülmüştür.

Bu baltalayıcı tutumdakiler, söylemlerinde de hiçbir tutarlılık kaygısı gözetmemekteler. Düne değin Batı'yı "kâfir", "şeytan" sayan, "Bir insan ya müslümandır, ya demokkrattır, bu ikisi birbiriyle bağdaşmaz!" diyen aynı kişiler, bugün "demokrat", "AB yandaşı", "laik", "Atatürkçü" olduklarını söylüyorlar. Bu, gerçekte, Atatürk'ün önderliğinde kurulan Cumhuriyet kurumlarının ve demokrasi kültürünün gücünü simgelemektedir.

Türk Devriminin Cumhuriyet Türkiyesine kazandırdığı sağlam temellerden bir bölümünü oluşturan, aynı zamanda demokrasi kuramına ve uygulamalarına önemli katkı niteliği taşıyan ögeler olarak şu husular vurgulanmaya değer:

a) Ulusal egemenlik ilkesine çoğunluk diktatörlüğünü önleyecek biçimde getirdiği geçerli tanım. Ulusal egemenlik düzeinden yararlanarak, oy

yoluyla bile olsa ulusal egemenlik ilkesini işlemez kılacak girişimler karşısında her bireyin "baskıya karşı direnme" hakkı doğacağını kabul etmesi.

- b) Baskıya karşı direnme hakkı kurumlaştırılmış, anayasal bir düzene alınmıştır. Bu anayasal düzenleme, "Cumhuriyeti koruma ve kollama görevinin Türk Silahlı Kuvvetlerine verilmesi"dir. 1961 Anayasasıyla bu görevi yürütmek üzere sivil ve asker en üst düzey görevlilerinden oluşan Milli Güvenlik Kurulu kurulmuştur. Demokrasiyi sağlamca yerleştirme açısından da çok yerinde olan bu kurumlaştırmanın bir tür "demokrasi mühendisliği" sayılması gerekir. Gerçekten de demokrasinin kendisini savunma mekanizması olarak öncelikle baskı yönetiminin kurulmasını önleyici düzenlemelerin düşünülmesi gerekir. Böyle önlemler almayı demokrasiyi savunmak üzere bireylerin silahı ele alıp sokağa dökülmesini beklemek, toplumbilim, siyaset bilimi, anayasa hukuku gibi bilimlerin varlığından habersiz olmak gerekir. Avusturya'da Nazi eğilimli bir parti halktan hükümet olabilecek ölçüde oy aldığı halde Avrupa Birliği ülkeleri bu partinin başkanının (Haider'in) kuracağı hükümetle hiçbir ilişki kurmayacaklarını söyleyerek önünü keserken, ya da Almanya'da Nazi partisi kurulması Anayasayla yasaklanırken bunun demokrasiyi savunmak için gerekli olduğunu söylüyorların, Türkiye'de ulusal egemenlik düzenini yıkmaya yönelik örgüt ve eylemleri önlemeği amaçlayan Milli Güvenlik Kurulu'nun varlığından yakınmaları, ancak iç ve dış sömürgeciliğin sergilediği bir çelişki sayılabilir.
- c) Demokratik bir düzenin ekonomik gereklerini ve bu gerekleri karşılayabilmek için demokratik planlamanın zorunluluğunu görüp uygulanabilirliğini kanıtlamış olması da Türk Devriminin demokrasi ve ekonomik gelişme kuramına yaptığı değerli bir katkı sayılmak gerer. Çağdaş Türk toplumunun, son 50 yılın baltalamalarına karşın olduğu kadar tüm demokrasisini ve ekonomik kalkınmasını, kapitalizmi de sosyalizmi de Atatürk'ün deyişiyle, "demokrsinin belirgin nitelikleri açısından" geride bırakan bu demokratik devletçilik uygulamasına borçlu olduğu göz ardı edilemez.
- d) Türk devriminin aile kurumu ve kadın hakları, eğitim ve üstün değerler (ultimate values) alanlarında gerçekleştirdikleri de hem demokrasi ve çağdaş toplum kurma kuramına birinci sınıf kalıcı değerlerdir, hem de olduğu kadar bugünkü Türk toplumunun gerçek güç temellerini oluşturmaktadır (OZANKAYA, 2002).

Türk Devriminin ve onun ürünü olan Türkiye Cumhuriyetinin her türlü sömürgeci engellemelerinden kurtarılarak hem Türk ulusuna, hem tüm

insanlığa demokrasi, insan hak ve özgürlükleri, bilimsel, sanatsal, ekonomik gelişme alanlarında yapabileceğini zaten kanıtlamış olduğu katkıları daha büyük ölçüde yapabilmesine çalışmak, hem Türk ulusunun hem de tüm uygar ulusların devletiyle, üniversiteleriyle, bilim, düşün ve sanat çevreleriyle... üzerlerine düşen bir insanlık ödevidir, kanısındayız.

Kaynakça

Atatürk'e Saygı (Ankara: TDK, 1969).

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I, II, III (Ankara: Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayını, 1959).

BORAK, Sadi (1998), *Atatürk'ün Özel Mektupları* (Kaynak Yayınları).

GEORGE, Susan (1999), *The Lugano Report - On Preserving Capitalism in the Twenty-First Century* (Pluto Press).

İNAN, Afet (1968), *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler* (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları).

KARAL, Enver Ziya (1969), *Atatürk'ten Düşünceler* (Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları).

OZANKAYA, Özer (2000), *Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti* (Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları).

OZANKAYA, Özer (2002), *Cumhuriyet Çınarı* (İstanbul: Cem Yayınları, 4. Basım).

VILLALTA, Jorge Blanco (1979), *Atatürk* (Ankara: TTK).

WILLIAMS, Raymond (1961), *The Long Revolution* (London: Penguin Boks).